

Notitser.

I.

Haandarbejdet i Landbruget.

I den af Prof. Ehrenberg i Rostock under Fællestitlen »Thünen Archiv« paabegyndte Serie af Skrifter er for nylig udkommen »Die Handarbeit in der Landwirthschaft« af Dr. Dettweiler — en interessant, men ikke just let læselig Specialundersøgelse af Haandarbejdet — modsat Maskinerne — i Landbruget i Mecklenburg-Schwerin. Af de under Bilag I meddelte Aftryk ses det, hvor detaillerede de udsendte Spørgeskemaer har været. Forf. gør selv opmærksom paa, at de ikke har egned sig til Masseundersøgelse; de har derfor kun været sendt til en snævrere Kreds af Landmænd, udvalgte efter Samraad med Bestyrelser for forskellige Organisationer. Der har saaledes været Mulighed for et noget nærmere Samarbejde mellem dem, der ledede Undersøgelsen, og dem, der skulde udfylde Skemaerne. Materialet er ikke stort; følgende er en kort Oversigt over det:

Antal Ejendomme	
paa over 900 ha.....	10
— 501—900 —.....	33
— 101—500 —.....	62
— 51—100 —.....	31
— 14—50 —.....	15

Ialt 151

Notitser.

I.

Haandarbejdet i Landbruget.

I den af Prof. Ehrenberg i Rostock under Fællestitlen »Thünen Archiv« paabegyndte Serie af Skrifter er for nylig udkommen »Die Handarbeit in der Landwirthschaft« af Dr. Dettweiler — en interessant, men ikke just let læselig Specialundersøgelse af Haandarbejdet — modsat Maskinerne — i Landbruget i Mecklenburg-Schwerin. Af de under Bilag I meddelte Aftryk ses det, hvor detaillerede de udsendte Spørgeskemaer har været. Forf. gør selv opmærksom paa, at de ikke har egned sig til Masseundersøgelse; de har derfor kun været sendt til en snævrere Kreds af Landmænd, udvalgte efter Samraad med Bestyrelser for forskellige Organisationer. Der har saaledes været Mulighed for et noget nærmere Samarbejde mellem dem, der ledede Undersøgelsen, og dem, der skulde udfylde Skemaerne. Materialet er ikke stort; følgende er en kort Oversigt over det:

Antal Ejendomme	
paa over 900 ha.....	10
— 501—900 —.....	33
— 101—500 —.....	62
— 51—100 —.....	31
— 14—50 —.....	15

Ialt 151

Det er altsaa overvejende større og helt store Ejendomme. Det egentlige Smaabrug er helt udeladt. Dette hænger sammen med den nærmere Formulering af Opgaven: at undersøge Forbruget af fremmed Arbejdskraft inden for de forskellige Bedrifter.

Forf. danner sig først et Fællesmaal for »Arbejdsforbruget« i det, han kalder en »Arbejdsmaaned« à 25 Dage. En Kvinde-Arbejdsmaaned er regnet lig $\frac{2}{3}$ Mands-Arbejdsmaaned i de Tilfælde, hvor det har været ønskeligt at reducere til en fælles Enhed. Denne Arbejdsenhed sættes saa i Forhold til Arealenheden 100 ha. Ager alene eller 100 ha. Ager, Eng og permanent Græsning.

Hovedresultaterne er disse: Arbejdsforbruget stiger med Dyrkningens Intensitet — fra 77.9 Arbejdsmaaned (»Weidewirtschaft«) til 209.0 ved intensiv Roedyrkning (pr. 100 ha. samlet Areal); Arbejdsforbruget er større for de mindre end for de store Bedrifter. Interessant er Forfs. samlende Oversigt over Arbejdsforbruget som det relativt fordeler sig efter Tyende, anden fast Arbejdskraft og Vandrearbejdere. Den ser saaledes ud:

	Tyende	Anden fast Arbejds- kraft	Vandre- arbejdere	Ialt
1) Ved intensiv Roedyrkning				
a) Stordrift	11.5	44.5	44.0	100.0
b) Middelbedrift	37.8	33.9	29.2	100.0
2) Kobbelfrug	25.0	62.0	13.0	100.0
3) De største Godser				
a) med Roedyrkning.	8.9	60.0	32.0	100.0
b) uden Roedyrkning	14.6	65.9	20.4	100.0
4) De mindste Bedrifter				
a) med Roedyrkning.	64.0	22.0	14.0	100.0
b) uden Roedyrkning	68.4	25.2	6.4	100.0

Den Tendens, der giver sig Udtryk i disse Tal, er tydelig nok: vi maa skelne mellem et konstant og et varierende Element i Arbejdsforbruget. Det konstante

Forbrug, og da særlig Tyendearbejdet, er fremtrædende for de mindre Bedrifter, det varierende Arbejdsforbrug (»Vandrearbejdet«) særlig for de store Bedrifter, og stadig viser det sig, at Roedyrkningen paavirker Arbejdsforbruget paa en saadan Maade, at Vandrearbejdet — det upersonligste og løseste Arbejdsforhold — faar en relativt fremskudt Plads indenfor den samlede anvendte Arbejdsmængde. Sammenholdes den her meddelte Oversigt med andre i Bogen, kan følgende Træk tilføjes: de store Bedrifter og Roedyrkningen kræver relativt mange Kvinde-»Arbejdsmaaneder«, og netop de samme to Omstændigheder paavirker Arbejdsforbruget om Sommeren og om Vinteren ugunstigt, idet Ujævnheden i det aarlige Arbejdsforbrug er størst, hvor disse to Betingelser træffer sammen. I det store og hele forekommer det mig da, at de Resultater, Forf. paa Grundlag af sine positive statistiske Data kommer til, fuldstændiggør og uddyber det Billede af Arbejdsforholdenes Udvikling i Tysklands Landbrug, som andre Forfattere har formet ud fra mere almindelige Forudsætninger og Iagttagelser (jfr. Nationaløk. Tidsskr. 6te Hefte, 1905, S. 581 o. flg.).

Det er vanskeligt nærmere at sammenholde de dér anførte af Dr. Bensing skønsmæssigt beregnede Tal over Arbejdsforbruget med Dr. Dettweilers; Bensing's Tal hviler paa den Forudsætning, at alt Arbejdet forrettes uden Hjælp af Maskiner, Dettweilers Tal hviler paa Oplysninger om den faktisk anvendte personlige Arbejdskraft (hvor der altsaa ved Siden af i større eller mindre Omfang er benyttet Maskiner); Bensing's Tal angaar kun det egentlige Markarbejde (inkl. Tærskning), Dettweilers Tal angaar det samlede Arbejde paa Bedriften (f. Eks. til Kreaturvogtning og -pasning); Bensing's Tal angaar det hele anvendte Arbejde, Dettweilers kun den benyttede fremmede Arbejdskraft.

Sine egne Resultater angaaende Arbejdsforbruget, navnlig dets Stigning med den intensivere Dyrkning af Jorden, supplerer Forf. med forskellige andre, deriblandt

ogsaa Bensings. Særlig oplysende forekommer følgende historiske Eksempel, bygget paa Arkivmateriale fra et bestemt Krongods i Sachsen. Paa dette Gods anvendtes af »Haandarbejdsdage« pr. Arealenhed:

1590	5.7
1650	7.0
1720	8.0
1887	25.1

Paa sine Beregninger over det stigende Arbejdsforbrug ved Jordens Dyrkning under Overgangen fra det gamle Trevangsbrug til Nutidens intensivere Diftsformer bygger Bensing sit Hovedræsonnement med Hensyn til Maskinerne Betydning for Landbruget. Han siger: Arbejdsforbruget er i Virkeligheden steget langt stærkere end den agerdyrkende Del af Tysklands Befolkning i samme Tidsrum. Overgangen til Nutidens Jordkultur havde været en fysisk Umulighed, hvis ikke en anden Faktor ved Siden af det personlige menneskelige Arbejde var kommen til; denne anden Faktor kan ikke være nogen anden end netop Indførelsen af Maskiner. Og herfra igen den videre Slutning, at i Landbruget fortrænger Maskinerne ikke til Stede værende Arbejdskraft, men erstatter den manglende*).

Det er klart nok, at gennem en saa retlinjet Argumentation løses det her berørte Spørgsmaal ikke: en Arbejdsdag eller Arbejdsmaaned har sikkert ikke været det samme i Løbet af 100 å 150 Aar, den nuværende Landbruger er mere ren Agerdyrker end hans Forgængere for Generationer tilbage m. m. Paa dette Punkt polemiserer

*) Paa et vigtigt Punkt, med Hensyn til Tærskemaskinen, gør Bensing en Undtagelse. For øvrigt søger Dr. B. at støtte sin Opfattelse ved en ganske interessant historisk Parallel, idet Spørgsmaalet om Indførelse af Maskiner i Landbruget var stærkt fremme under og efter 30 Aars Krigen paa Grund af Landets Affolkning, men Fysikens og Teknikens daværende Standpunkt gjorde det umuligt at realisere Projekterne.

Dr. Detweiler med Bensing og hævder, at Maskinarbejdet al Tid vil være af underordnet Betydning i Landbruget. Men det er en stor Mangel ved Dr. B.'s Bog, at han ikke har taget dette Spørgsmaal frem til Undersøgelse i samme Grad som Haandarbejdet. Man undrer sig egentlig over, at der ikke samtidig med de andre udsendte Spørgsmaal er søgt Oplysning om Anvendelsen af Maskiner. Det havde dog haft sin specielle Interesse at faa disse Oplysninger baade med Hensyn til de samme Bedrifter og det samme Tidspunkt. Paa et Punkt, forekommer det mig, er der en metodisk Fejl i Behandlingen, den nemlig, at kun fremmed Arbejdskraft er medtaget. Det bliver derved noget usikkert, med hvilken Ret Resultaterne for de mindre Ejendomme, hvor Familiens eget Arbejde muligvis spiller en fremtrædende Rolle, tør stilles sammen med dem, der naas til for de store Bedrifters Vedkommende.

Et Kapitel er viet »Forslag til varig Afhjælpning af Arbejdermanglen« i Landbruget. Det er mindre Forf.'s egne Betragtninger end Sammendrag af de respektive Landmænds, der har udfyldt Spørgeskemaerne. Ejendommeligt er det hyppigt tilbagevendende Forslag om Indskrænkning i »die Freizügigkeit«. I et Godsejerforslag er Tanken nærmere formuleret saaledes, at »Personer, der i deres Barndom har gaaet i en Almueskole paa Landet, indtil deres 20—21de Aar skal forblive i den Kommune, hvor de afsluttede deres Skolegang« (S. 185). Som man ser: Tanken om Genindførelsen af et Stavnsbaand er ikke blot noget, der af Socialisterne og andre ondsindede Mennesker paadattes de tyske, in casu mecklenburgske Godsejere. —

Henrik Pedersen.